

A pénzpiac

Pénzkínálat a modern
hitelpénzrendszerben

A modern pénz= hitelpénz

- A bankok tartozása (bankpasszíva)
- Ami a banknak tartozás a nem-banknak (pl. vállalat) követelés
- Képzeljük el bankok nélkül → váltó, mint előzmény: aranyra szóló fizetési kötelezettség
- A modern bankjegy ebből nő ki
- **A hitel betétet hoz létre, amit felhasználhat a hitelfelvevő**

Pénzteremtő hitel

A	Bank	P
Hitel		Pénz (látra szóló betét)

A	Vállalat	P
Pénz (látra szóló betét)		Hitel

A bank mérlegfőösszege nő, amikor pénzt teremt

Pénzteremtés

- **1. Hitelnyújtás útján**
- **2. Eszközök vásárlásával**
- Régen több bank is teremthetett pénzt, **bankjegyet** (aranyra válthatót)
- Ezek korlátozottan fogalomképesek voltak
- Aranyra kellett váltani ha: 1. ügyfélkörön kívül fizettek, 2. megrendült a bizalom
- → Kétszintű bankrendszer: Jegybank, Kereskedelmi bankok

Kétszintű bankrendszer

- **Jegybank:** A bankjegykibocsátás monopóliumával rendelkezik, számlapénzt teremt a kereskedelmi bankok számára
- Biztosítja a hitelrendszer működőképességét, és ezzel a pénzérték stabilitását.
- Általában a kormány bankja
- Birtokolja és kezeli az ország monetáris tartalékait
- Nem profitorientált
- **Kereskedelmi bankok:** Üzleti, profitorientált szervezetek, számlapénzt teremthetnek

A pénz megjelenési formái

- **A pénz megjelenési formája alapján (technikailag) lehet:**
 1. **Készpénz**, amely bankjegy és érme formájában van jelen a gazdaságban
 2. **Számlapénz**, amelynek nincs fizikai megjelenési formája, gyakorlatilag csak számlákon nyilvántartott adat (manapság alapvetően számítógépes adat).

A modern hitelpénz megjelenési formái

- 1. **Jegybankpénz**, mely teljes felhasználhatósági körrel bír, azaz **minden fizetés lebonyolítható vele**. Formáját tekintve lehet **kézpénz és számlapénz** is.
 - = Monetáris bázis $M_0 = KP + JBB$ (vagy R)
- 2. **Kereskedelmi banki (számla)pénz**, (KBP, **LB**) mely korlátozott felhasználhatósági körrel bír, vagyis fizetésre **csak a „kibocsátó” kereskedelmi bank ügyfélkörén belül szolgálhat**. Formáját tekintve **csak számlapénz** lehet.
 - Forgalomban lévő pénzmennyiség ez utóbbi és a kézpénz: $(M = M_1 = KBP + KP)$
 - + $M_2 = M_1 + HB$ (határidős betét)

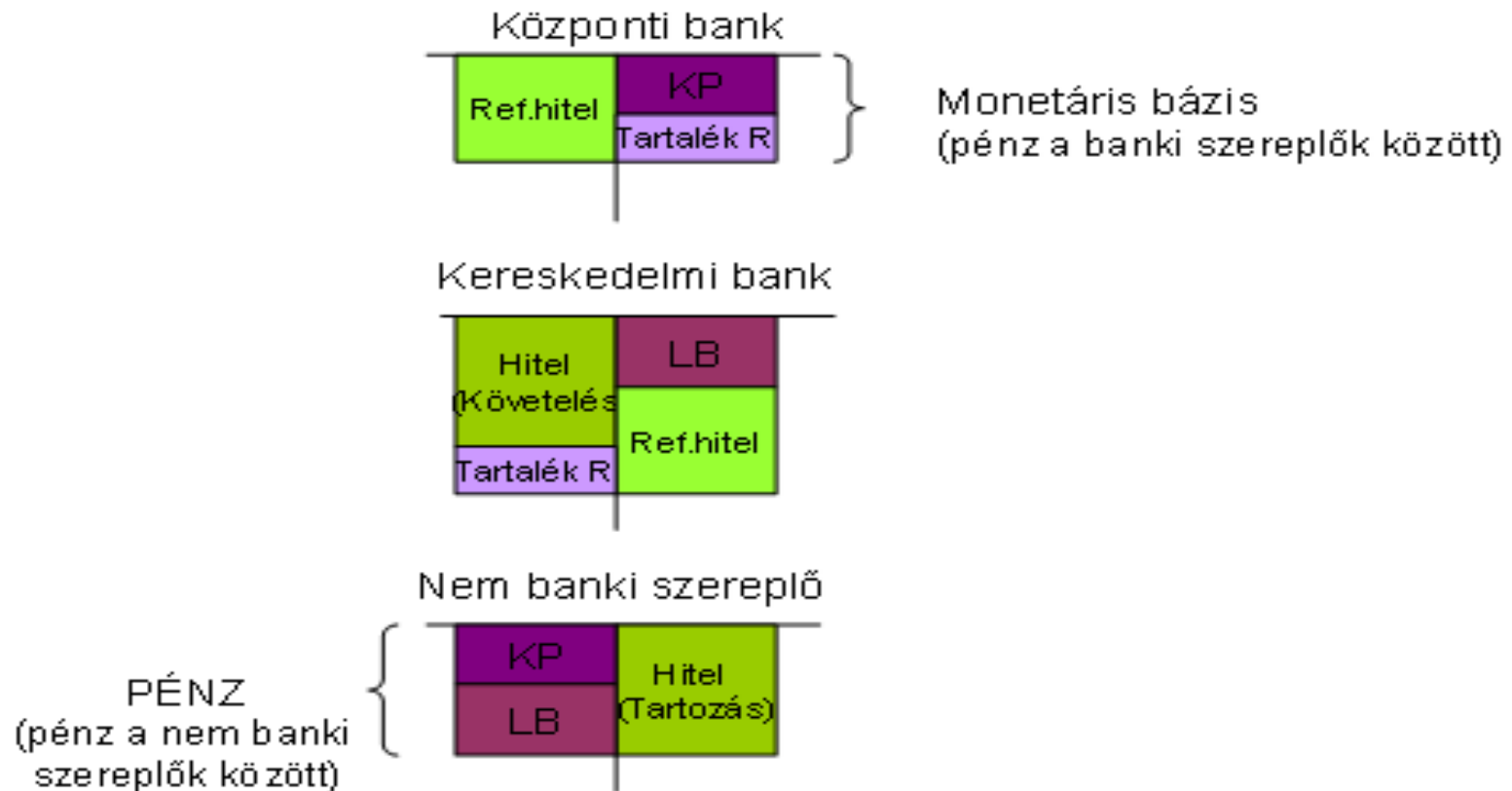
Ügyfélkörön belüli fizetés

- A forgalomhoz szükséges pénzt a kereskedelmi bankok teremtik meg. **A pénzforgalom zöme bankszámlapénzben valósul meg.**
- A bankszámlák közötti elszámolással a pénzforgalom lebonyolítása a bank **ügyfélkörén belül** úgy történik, hogy a bank a fizetésre kötelezett bankszámláját megterheli (azaz csökkenti a bankkal szembeni követelését), a jogosult számláján pedig jóváírja az összeget (azaz növeli a bankkal szembeni követelését).
- A bank **ügyfélkörén belül történő fizetésnél**, olyan ügyfelek között valósul meg fizetési forgalom, akiknek a bankszámlája ugyanazon banknál van. **Ebben az esetben a bank a maga által teremtett pénzzel bonyolítja le a fizetési forgalmat az ügyfelek között.**
- **Nem történik jegybanki pénzmozgás**

Ügyfélkörön kívüli fizetés

- Ha fizetési forgalom **olyan ügyfelek között jön létre, akiknek a bankszámlája két különböző banknál van**, a jegybank közreműködése szükséges.
- **Az egyik kereskedelmi bank pénze egy másik kereskedelmi bank pénzére csak a jegybankpénz közvetítésével váltható át.**
- **A kereskedelmi bankok jegybanki betétei is változnak**
- A kereskedelmi bankok jegybanki betéteit nevezzük **jegybanki tartaléknak**, a kereskedelmi bankoknál elhelyezett **betétekhez viszonyított arányát pedig tartalékrátának**.
- A kereskedelmi bankok a szükséges jegybankpénzhez kétféle módon juthatnak hozzá:
 - Az ügyfelek jegybankpénzben (KP) helyeznek el náluk betétet
 - Hitel a jegybanktól = **Refinanszírozási hitel**

Kétszintű bankrendszer

A jegybank szabályozza a kereskedelmi bankok likviditását
= jegybanki pénzben való fizetőképességét

- **Kötelező tartalékráta**= $t=R/LB$
- Ha ügyfélközön kívül fizetnek, vagy készpénzt vesznek fel rendelkezniük kell jegybanki tartalékkal (R)
- Készpénzhányad= $k=KP/M=\frac{KP}{KP+LB}$
- Ebből $KP=\frac{k}{1-k}LB$
- A monetáris bázis= $MB=M_0=REF$
- Mennyi pénzt teremthetnek ekkor a kereskedelmi bankok?

Egyszerű levezetés (Nincs szabad tartalék)

- A kereskedelmi bankoknak amikor pénzt ($H=M=M_1$) teremtenek (hitelt nyújtanak) a látraszóló betétek esetén eleget kell tenni a kötelező tartalékrátának (t), a készpénz estén pedig 100%-os tartalékkal kell rendelkezniük:
- $M_0 = REF = kH + t(1-k)H$, ebből: $M_0 = H(k + t(1-k))$
- $M_1 = H = M_0 \cdot m = M_0 \frac{1}{k + t(1-k)}$, ahol m a pénzmultiplikátor, $m = \frac{1}{k + t(1-k)}$, $m = \frac{M_1}{M_0}$
- $k=0$ esetben $1/t$

A pénzmultiplikátor levezetése szabad tartalék mellett: **(Nem Kell)** $R=R_{szabad}+R_{kötelező}$

Ekkor a kötelező tartalékráta: $t=\frac{R_{kötelező}}{LB}$, $R_{kötelező}=tLB$

Szabadtartalékok aránya: $s=\frac{R_{szabad}}{R}$, $R_{szabad}=sR$

$$M = KP + LB = kM + LB \rightarrow LB = (1-k)M$$

$$R = R_{kötelező} + R_{szabad} = tLB + sR \rightarrow R = \frac{t}{1-s} LB = \frac{t(1-k)}{1-s} M$$

$$MB = KP + R = kM + \frac{t(1-k)}{1-s} M = \frac{k(1-s)}{1-s} M + \frac{t(1-k)}{1-s} M$$

$$M = \frac{1-s}{(1-s)k + t(1-k)} MB, \rightarrow m = \frac{1-s}{(1-s)k + t(1-k)}$$

$$s = 0, \rightarrow m = \frac{1}{k + t(1-k)}$$

A forgalomban lévő pénzmennyiség jegybanki szabályozásának eszközei

- Kötelező tartalékráta előírás
- Jegybanki kamatpolitika(refinanszírozási politika)
- Nyíltpiaci műveletek

Kötelező tartalékráta

- A kötelező tartalékráta a jegybank által előírt tartalékolási arány. A kereskedelmi bankok a náluk elhelyezett betétek összegének a kötelező tartalékráta által meghatározott százalékban kötelesek tartalékokot képezni a központi banknál vezetett számlájukon.
- Ha emelkedik a kötelező tartalékráta, akkor szűkül a bankok pénzteremtő képessége, és a pénzkínálat. Ellenkező esetben pedig növekszik a pénzkínálat.
- Valójában korlátozott: „A lovat oda lehet vinni a folyóhoz, de arra kényszeríteni, hogy igyon, nem lehet” (Káldor)

A jegybanki kamatpolitika

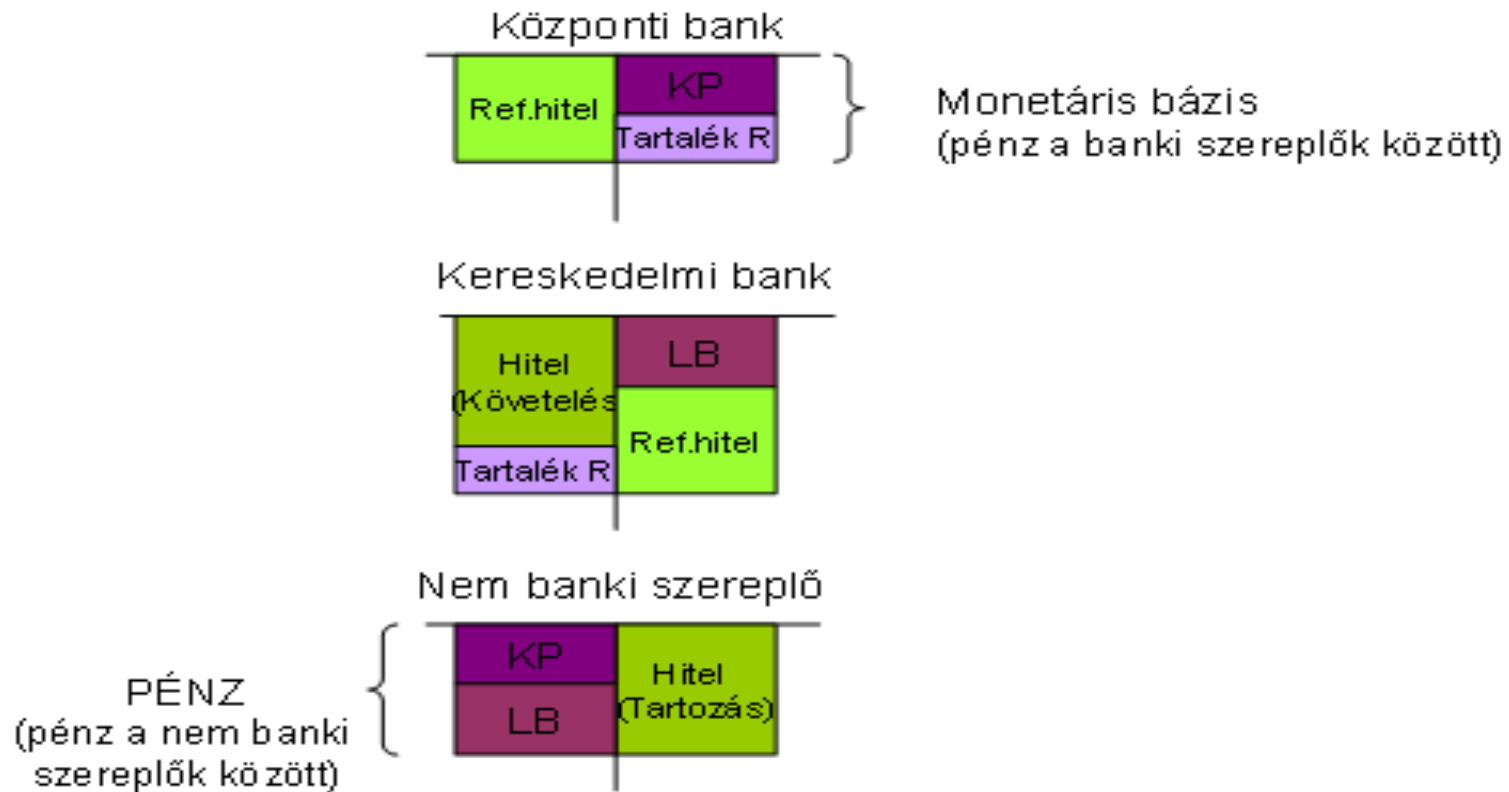
- A jegybanki kamatláb (alapkamat) a kereskedelmi bankoknak nyújtott jegybanki hitelek után **fizetendő kamat nagyságát határozza meg.**
- Ha emelkedik a jegybanki kamatláb, akkor a bankok számára megdrágul a jegybanki tartalék megszerzésének költsége, így **a bankok kénytelenek a hitelkínálatukat visszafogni, illetve hitelkamataikat emelni.**
- Ha csökken a jegybanki kamatláb, akkor a bankok számára a jegybanki tartalék megszerzése olcsóbb lesz, és a több szabad jegybanki tartalék nagyobb pénzkínálat teremtését teszi lehetővé, illetve alacsonyabb hitelkamatoakat.

Nyíltpiaci műveletek

- Nyíltpiaci műveletnek nevezzük a **központi bank értékpapír, arany vagy deviza adás-vételét.**
- Ha a jegybank aranyat, **értékpapírt** vagy devizát vásárol, növekszik a pénzkínálat, mert jegybankpénz áramlik a bankokhoz és megnövekszik a jegybanki tartalékuk.
- Ha a jegybank aranyat, értékpapírt vagy devizát ad el, csökken a pénzkínálat, mert a jegybankpénz visszaáramlik a központi bankhoz, és csökken a kereskedelmi bankok jegybanki tartaléka.

Feladat pénzteremtésre (ZH-ban is lesz!)

Kétszintű bankrendszer

Feladat

- Mekkora a **tartalékok és a látra szóló betétek** nagysága abban a kétszintű bankrendszerben, ahol 10Ft készpénz van, a készpénztartási hányad 5% és a bankok refinanszírozási hitelének és a nem banki szereplők hiteleinek aránya 1:10?
- Mennyi lesz ekkor a **kötelező tartalékráta**?

Megoldás

- $KP=10, k=0,05 \rightarrow M=H=10/0,05=200$
- $REF/H=0,1 \rightarrow REF=20$
- Táblázatba beírjuk: %

	Központi bank				
REF	20	10	KP		
		<u>10</u>	<u>R</u>		
	Kereskedelmi Bank			$m = \frac{1}{k+t(1-k)} =$	=M/REF
H	200	190	LB		
R	<u>10</u>	20	REF		
				REF/H	=0,1
	Nem bank			M=KP+LB	=H
KP	10	200	H	KP/M	=0,05
LB	190				

$$m = \frac{1}{k+t(1-k)} = M/REF$$

$$REF \frac{1}{k+t(1-k)} = M$$

$$20 \frac{1}{0,05+t(0,95)} = 200 \quad t=1/19$$

Egyszerűbben: $t=R/LB=10/190$